

Малолетничка правда – План за час

Задачи за учениците

- Да се истражи како различните демократии ги третираат малолетните престапници и да се испитаат причините за можните разлики во третманот.
- Да се споредат и разграничат правните системи за малолетници и возрасни во нивната демократија.
- Да се анализираат причините кои го поддржуваат и се спротивставуваат на тоа против малолетниците да се води судски процес и тие да се казнуваат како возрасни.
- Да се пронајдат области на согласување и несогласување со другите ученици.
- Да се донесе одлука, поединечно или групно, дали против малолетните престапници кои се оптужени за тешки и насилни кривични дела треба да се води судски процес како против возрасни и така и да се казнуваат; да се поддржат одлуките донесени врз основа на докази и здраво размислување.
- Да се размисли во врска со вредноста на аргументираната дискусија кога се донесуваат одлуки по прашања во една демократија.

Прашање за аргументирана дискусија

Дали во нашата демократија треба малолетните престапници кои се обвинети за тешки и насилни кривични дела да добијат третман како возрасни при водењето на судскиот процес и казнувањето?

Материјали

- Постапки на часот
- Материјал бр. 1— Водич за аргументирани дискусии
- Материјал бр. 2—Активности за аргументирани дискусии
- Материјал бр. 3—Осврт на учениците кон аргументираната дискусија
- Четиво
- Одбрани извори
- Дополнително четиво за наставникот
- Прашање за аргументирана дискусија со дадени аргументи
(изборно—користете го доколку на учениците им е тешко да ги извлечат аргументите или времето е ограничено)

Малолетничка правда – Четиво

1 Насловите во весниците се застрашувачки: двајца тинејџери – едниот 13, а другиот
2 15 години – се уапсени за претепување на стара жена до смрт во текот на еден грабеж.
3 Што ќе се случи со овие малолетни престапници? Ќе им се суди во суд за возрасни или во
4 посебен суд за малолетници? Ако се пресуди дека се виновни, дали ќе бидат казнети на
5 многу години во затвор за возрасни или ќе бидат испратени во посебна установа за млади?
6 Во голем степен, одговорите на овие прашања зависат од тоа каде кривичното дело било
7 направено. Во некои земји и во десет држави во Соединетите Американски Држави,
8 двајцата тинејџери би можеле да бидат третирали поинаку.

9 Вистински демократска идеја би била таа дека граѓаните се еднакви пред законот.
10 Сепак, младите често се третираат поинаку заради нивната возраст. Ним не им припаѓаат
11 многу привилегии и одговорности кои им припаѓаат на возрасните граѓани и често се
12 заштитени со специјални закони. Секое општество се бори со тоа како да ги третира
13 адолесцентите – оние лица кои не се повеќе деца, но сè уште не се сметаат за целосни
14 возрасни.

15 Исто како што возрасните се понекогаш збунети за тоа како да се однесуваат со
16 тинејџерите, општествата исто така се борат со тоа како да се справат со малолетните
17 престапници. Кога треба законот да го третира тинејџерот како дете, а кога како возрасен?
18 Во текот на последните 100 години, општествата во Европа и Северна Америка се борат

19 со ова прашање. Заради општествената и правната историја, демократските држави дојдоа
20 до различни заклучоци во врска со тоа како најдобро да се воспостави рамнотежа помеѓу
21 младите луѓе и потребите на општеството. Наоѓањето на рамнотежата е особено тешко
22 кога се одлучува за тоа како да се казнат малолетниците кои извршуваат тешки и насилни
23 кривични дела.

24 **Принципи на кривичната правда за возрасни**

25 Една цел на власта е да го заштити општеството. Превенцијата на криминалот и
26 апсењето и казнувањето на криминалците се два начина на кои власта ја обезбедува таа
27 заштита. Па така, примарната цел на секој кривично-правен систем е да го заштити
28 општеството преку фаќање и казнување на криминалците.

29 За возрасните престапници казнувањето има неколку цели. Едната е враќање на
30 долгот – казнување на престапниците пропорционално со степенот до кој направиле
31 престап против општеството. Втората цел е одвраќање – обесхрабрување на престапникот
32 и другите луѓе да направат такви кривични дела во иднината. Третата цел е
33 рехабилитација – помагање на престапниците да научат како да живеат продуктивни
34 животи. На крајот, казната исто така ја има целта да го оневозможи престапникот – ако
35 криминалците се во затвор, тие не можат да претставуваат закана за општеството.
36 Важноста што општеството им ја придава на овие различни цели може да варира во текот
37 на времето и може да зависи од ставови, трендови во криминалот и други фактори.

38 Во демократиите, кривично-правните системи исто така ги заштитуваат и правата
39 на престапниците. Обвинетиот има права кои постојат со цел да се загарантира правична
40 постапка. Овие права можат да го вклучат и правото на адвокат, правото на судење со
41 порота и правото на соочување со обвинителите.

42 **Принципи на малолетната правда**

43 Правните системи кои се создадени да се однесуваат на малолетни престапници ја
44 потенцираат рехабилитацијата. Младите престапници имаат долг живот пред себе, а
45 општеството има полза од тоа да помогне тие животи да се направат продуктивни. Обично
46 судските постапки со малолетници се држат зад затворени врати и изведувани од страна
47 на посебно обучени службеници во судовите – вклучувајќи судии, психолози и социјални
48 работници – кои ги разбираат проблемите на младината.

49 Во Европа и Соединетите Американски Држави, првите судски системи за
50 малолетници се основани околу 1900. Со промените во општеството и овие системи имаат
51 еволуирано. На пример, пред 1960тите години, малолетниците во Соединетите
52 Американски Држави ги немале сите процедурални права кои ги имале возрасните. Тогаш
53 се верувало дека овие права не се потребни заради специфичната природа на
54 малолетничките постапки. Но, набљудувачите на системот забележале дека
55 малолетниците добиваат построг третман отколку тој којшто би можеле да го добијат во
56 суд за возрасни. Од средината на 1960тите години, на малолетниците кои се вклучени во
57 кривично-правниот систем им се дадени повеќе права.

58 Сепак, не сите измени во малолетничката правда во Соединетите Американски
59 Држави се направени за да обезбедат поголема заштита за младите луѓе. Во раните години
60 од правната заштита на малолетниците, престапниците се сметаа за „малолетници“ или
61 адолесценти сè додека не наполнат 18 години. Штом младите ќе наполнеат 18 години, тие
62 стануваа возрасни и им се судеше во рамките на кривичниот систем за возрасни. Сепак, во
63 последно време, многу американски држави почнаа да водат постапки против млади

64 престапници и да ги казнуваат како возрасни, посебно за тешки кривични дела како
65 убиство, силување, вооружен грабеж или киднапирање.

66 Во земјите кои порано беа дел од Советскиот Сојуз сè уште се спроведуваат напори
67 за да се развијат системи за заштита на правата на малолетните престапници. На пример,
68 по усвојувањето на новиот кривичен законик во 2003, Литванија работи на развивање на
69 алтернативни казни наместо ставањето во затвор. Сегашните предлози во Литванија
70 бараат да се подигне возраста на потполна кривична одговорност од 16 на 18 години и да
71 се прошири опсегот на мерки кои се насочени кон рехабилитација, а не кон казнување на
72 младите престапници. Правните системи за малолетници кои сè уште не се дооформени во
73 овие земји се соочуваат со посебни предизвици. Во многу случаи не само што треба да се
74 воведат нови закони, туку мора да се воспостават нови правни системи за малолетници на
75 кои овие закони повикуваат, а во системите треба да се вработат обучени луѓе кои сè уште
76 не се подготвени или не се на располагање. На пример, во Азербејџан се усвоија закони
77 кои ги штитат младите кои влегуваат во системот за кривична правда. Невладините
78 организации кои го имаат проучувано ова прашање сепак открија дека спроведувањето на
79 овие закони оди тешко. Сè уште постојат остатоци од системот кој функционираше во
80 времето на Советскиот Сојуз, а не постојат ни луѓе кои се обучени за справување со
81 младите. На овој начин, младите престапници може да не добијат пристап до адвокат, со
82 нив можат да постапуваат грубо за време на полициско испрашување и можат да
83 отслужуваат строги затворски казни заедно со возрасни престапници.

84 **Малолетен делинквент или возрасен криминалец?**

85 Прашањето за судењето и казнувањето на малолетници како возрасни во последно
86 време е во фокусот на жестоки дискусии во Соединетите Американски Држави и во

87 Европа. Како одговор на зголеменото ниво на криминал кој го спроведуваат малолетници,
88 државните службеници на државно и сојузно ниво во Америка спроведоа политика на
89 „цврст одговор“ кон насилни малолетни престапници. Нивото на малолетнички криминал
90 исто така е загрижувачко и во Русија, каде што во 2005 беа направени повеќе од 150.000
91 малолетни престапи. Посебно загрижува фактот дека 53% од тие пристапи ги направиле
92 младинци кои не се одгледани во таканаречени дисфункционални семејства. Неодамна во
93 Чешката Република се случи невидено убиство на старица од страна на шест малолетници
94 на возраст од 11 до 15 години, кое доведе до размислувања на малолетниците да им се
95 суди како на возрасни луѓе таму.

96 Шеј Билчик¹, поранешен раководител на Канцеларијата за малолетничка правда и
97 превенција на делинквенцијата на САД за време на претседателствувањето на Бил
98 Клинтон, му се спротивставува на методот на „цврст одговор“ кон малолетните
99 престапници. Тој ги посочува ниските проценти – околу половина процент – на
100 малолетници кои се типично уапсени за насилни кривични дела и тврди дека таквата
101 политика не го спречува криминалното насилство. Билчик бара малолетните престапници
102 да се вратат на рехабилитација. Во Русија, првиот малолетнички суд беше основан во 2004
103 како пробна програма за еден регион од земјата. Од 2006, ниту еден од младите луѓе кои
104 биле осудени во тој суд не направил повторен престап. Овој наод покажува дека
105 програмите кои се специјално направени за младите се ефективни во спречувањето на
106 престапи од нивна страна.

¹ Shay Bilchik

107 Оние коишто се за тоа на повеќе малолетници да им се суди како на возрасни
108 веруваат дека младите кои вршат тешки кривични дела како убиство, силување, вооружен
109 грабеж или киднапирање мора да се казнат за нивните дела. Системот за малолетничка
110 правда во кој акцентот е ставен на рехабилитација враќа премногу криминалци на
111 улиците. Фактот дека криминалците се млади тинејџери не ги спречува да вршат
112 кривични дела и да уништуваат животи. Па така тие тврдат дека овие младинци треба да
113 се пренесат во судскиот систем за возрасни, каде тие би добиле подолги казни кои би ги
114 отслужувале во затвори за возрасни. Тие мислат дека штом се стават зад решетки, овие
115 млади криминалци веќе не би можеле да ѝ наштетат на заедницата. Исто така, тие
116 веруваат дека пристапот на „цврст одговор“ ќе ги обесхрабри другите малолетници да
117 прават кривични дела.

118 Од друга страна, многу експерти за малолетничка правда велат дека со тоа што би
119 се ставиле малолетниците во затвори за возрасни, општеството всушност ја губи сета
120 надеж и крева раце од младите престапници. Затворите за возрасни се наменети за
121 казнување на престапниците, а не за нивно рехабилитирање. Откако малолетните
122 престапници би биле казнети во затвори за возрасни и би биле опкружени со возрасни
123 криминалци не по своја волја, и тие самите би станале закоравени криминалци. Овие
124 експерти веруваат дека спротивно на оваа ситуација, малолетните престапници можат да
125 почнат да разбираат и да преземаат одговорност за тоа што го направиле. Преку
126 рехабилитирање, овие младинци можат повторно да се воведат во општеството и да
127 започнат да водат продуктивен живот.

128 Според професорката по право Хелена Валкова² од Западниот Бохемски
129 Универзитет³, чешкиот Закон за малолетничка правда донесен во 2003 „ги дефинира
130 карактеристиките на правниот систем кој се заснова на принципот според кој сите мерки,
131 постапки и инструменти ... мораат да се употребуваат за возобновување на прекинатите
132 општествени врски, за интегрирање на младата личност во пошироката општествена
133 средина и за спречување на делинквенцијата.“ Чешкиот систем разликува две возрасни
134 групи: деца помлади од 15 години и младинци на возраст од 15 до 17. „Акцентот се става
135 на општата важност на концептот „одговорност“, кој се однесува исто така и на детето кое
136 сè уште не е кривично одговорно, но може во одредени случаи да расудува за
137 неговите/нејзините постапки и да ги исконтролира.“

138 Во одлучувањето како да им се суди и како да се казнуваат малолетните
139 престапници, луѓето исто така посегнуваат по големиот збир од истражувања за разликите
140 помеѓу адолесцентите и возрасните. Лоренс Стајнберг⁴, психолог во Универзитетот
141 Темпл⁵ кој раководи со истражувачката мрежа за развој на адолесцентите и малолетничка
142 правда, тврди дека адолесцентите се социјално и биолошки понезрели од возрасните и
143 затоа со нив треба да се постапува на поинаков начин. Според Стајнберг, психолошките
144 истражувања откриваат дека адолесцентите се помалку способни да ги предвидат
145 последиците од нивните постапки, помалку способни да ги исконтролираат нивните

² Helena Valkova

³ West Bohemian University

⁴ Laurence Steinberg

⁵ Temple University

146 импулси и помалку способни да се справат со притисокот од врсниците отколку
147 возрасните. “Тоа што ние го тврдиме е дека стандардот за разумен возрасен човек не е ист
148 со стандардот за разумен адолесцент.“

149 Стајнберг исто така ја забележува важноста на наодите на биолозите за мозокот.
150 “[С]озревањето на мозокот се случува многу подоцна во развојот отколку тоа што порано
151 се мислеше, па постои причина, можеби, да се рече дека седумнаесетгодишниците не се
152 исти како возрасните. Тоа што не го знаеме, а каде мислам дека треба да бидеме
153 внимателни, е како всушност овие структурни промени влијаат врз однесувањето.“

154 Несигурноста околу тоа како да се применат резултатите од истражувањето на
155 мозокот оди заедно со уште поголемата несигурност околу тоа како најдобро да се
156 справиме со малолетните престапници. Како што владите се обидуваат да направат
157 рамнотежа помеѓу потребата да се заштити општеството и целта на младите кои го имаат
158 прекршено законот да им се помогне да водат продуктивен живот, граѓаните мораат да
159 бидат подготвени аргументирано да дискутираат во врска со контроверзни теми како на
160 пример кога, доколку воопшто некогаш, треба на младите престапници да им се суди и
161 тие да бидат казнувани како возрасни.

Малолетничка правда – Избрани извори

Абертмен, Ли П. и Едвард О’Брајан, „Малолетничка правда“ (Поглавје 16), *Закон на улицата: Курс по практично право*, седмо издание (Њу Јорк: МекГро-Хил/Гленко, 2005), стр. 187-203.

Бишоп, Дона и Скот Декер, „Малолетничка правда во Соединетите Американски Држави: Ревидирање на политики, програми и трендови“ (Севиља, Шпанија: Европско друштво за криминологија, Тематска работна група за малолетничка правда, 2003), http://www.esc-eurocrim.org/files/jjt_juvenile_justice_in_the_united_states.doc.

Кроди, Маршал и Бил Хејз, „Малолетничка правда“ (Поглавје 5), *Кривична правда во Америка* (Лос Анџелес: Фондација за уставни права, 2000), стр. 223-262.

Кроди, Маршал и Керол Сутер, „Работа на деца во Америка: Заштита на општеството“ (Лос Анџелес: Фондација за уставни права, 1985).

ДиФренсис, Керол Ц. и Кевин Ц. Стром, „Малолетници на кои им се суди во државните кривични судови,“ *Биро за статистика во правдата, одбрани наоди*, NCJ-164265 (Вашингтон, Д.Ц.: Министерство за правда на САД, 1997), <http://www.ojp.usdoj.gov/bjs/pub/pdf/jpscc.pdf>.

Гуд, Ерика, „Млад убиец: Зло семе или активност во развој?“ *Њу Јорк Тајмс* (25 ноември 2003).

Јунгер-Гас, Жосин, „Подобрување на малолетничката правда“ (Севиља, Шпанија: Европско друштво за криминологија, Тематска работна група за малолетничка правда, 2003), http://www.esc-eurocrim.org/files/improving_juvenile_justice_chapter_1.doc.

„Малолетници и смртна казна,“ во *Тинејџери, правда и законот: Водич со ресурси за младинскиот самит во Илиноис во 2004* (Чикаго: Фондација за уставни права Чикаго, 2004), <http://www.crfc.org/summit2004curr.html>.

Кнончук, Петер, „Убиството ја потенцира нефункционалната врска дете-закон,“ *Праг Пост* (9 септември 2004), www.praguepost.com/P03/2004/Art/0909/news6.php.

Крисберг, Бери, „Реформирање на малолетничката правда,“ *Американски проспект на интернет* (1 септември, 2005),
<http://www.prospect.org/web/page.wv?section=root&name=ViewPrint&articleId=10120>.

„Министерството за внатрешни работи ја анализира неговата улога во спречување на малолетниците да направат втор прекршок“ (Москва: Министерство за внатрешни работи, 2006), <http://eng.mvdrf.ru/index.php?newsid=1930>.

Алтернативен извештај на НВО за ситуацијата со управата на малолетничката правда во Република Азербејџан (Баку: азербејџанска невладина алијанса за детски права, 2005).

Пуцанчера, Чарлс М., „Случаи на делинквенција однесени на кривичен суд, 1990-1999,“ *ОЈДП Информатор бр. 4* (Вашингтон, Д.Ц.: Канцеларија за малолетничка правда и спречување на делинквенција, 2003), <http://eng.mvdrf.ru/index.php?newsid=1930>.

Розенфелд, Сем, „Сурова конвергенција,“ *Американски проспект на интернет* (15 август 2005), <http://www.prospect.org/web/page.wv?section=root&name=ViewPrint&articleId=10127>.

Стајнберг, Лоренс, „Помалку виновни заради адолесценција: Развојна перспектива на адолесценцијата и законот,“ есеј презентираан на биеналниот состанок на Здружението за истражување на детскиот развој, Темпа, 26 април 2003,
<http://www.mac-adoldev-juvjustice.org/srcd%20master%20lecture.pdf>.

Валкова, Хелена, „Нов Закон за малолетничка правда во Чешката Република“ (Севиља, Шпанија: Европско друштво за криминологија, Тематска работна група за малолетничка правда, 2003),
http://www.esc-eurocrim.org/files/new_juvenile_law_in_czech_republic_h_valkova_dec03.doc.

Малолетничка правда – Дополнително четиво за наставникот Децата и Законот во европската историја

Во Европа, за време на Средниот Век, децата почнувале да се однесуваат како возрасни колку можеле порано. Сите – возрасните и децата – требало да помагаат за да се обезбеди храна, да се води грижа за стадата, да се собира огревно дрво и да учествуваат во други активности кои се потребни за да се опстане. Просечниот животен век на луѓето траел само околу 40 години. Од децата се очекувало да работат како возрасни и да ги почитуваат законите за возрасните. Секој кој бил доволно возрасен да направи кривично дело бил доволно возрасен за да биде казнет за истото.

Во шеснаесеттиот и седумнаесеттиот век, овие ставови почнале да омекнуваат. Иако децата сè уште биле третираны како дел од „возрасните“ и работеле од рана возраст, поголемиот дел од Европа почнал на нив да гледа како на суштества на кои им се потребни заштита и водство од возрасни. Во отприлика истото време, идејата за **намера** се развивала во законот. Концептот на намера – дали некој размислувал да направи престап – го променил начинот на кој ќе се третираат децата. Во Англија и други европски општества, луѓето ги гледале децата како наивни и невини. Иако децата знаеле од време на време да нанесат зло, луѓето не верувале дека децата знаат доволно за тоа што е исправно, а што е неисправно или пак за последиците од нивните постапки да им се суди како на возрасни. Овие идеи биле пренесени од страна на англиските колонисти во Северна Америка и станале дел од законите кои се усвоиле со основањето на Соединетите Американски Држави.

Социјално и економски, европските и американските општества претрпеле големи промени за време на доцниот 18ти и раниот 19ти век. Оваа ера, која често се нарекува Индустриската револуција, го виде раѓањето на моќта на пареата, механизирани фабрики, железничкиот транспорт и новите и моќни национални економски политики создадени за да ја зајакнат монетарната стабилност и меѓународната трговија. Ефектите на обичните луѓе биле големи и страшни. Селаните-земјоделци и другите жители ги пренаселиле новите индустриски градови со надеж дека ќе најдат работа и оддишка од гладот, болеста и селската сиромаштија.

Заробени во темни и валкани згради со нивните семејства, урбаните деца често бегале на улиците. Таму, тие им се придружувале на други деца кои биле оставени од своите родители или биле сираци од гета каде владееле болести. Со цел да преживеат, овие измачени млади луѓе прибегнувале кон крадење од џебови, продавници, питачење и ограбување.

До крајот на 19тиот век, социјално свесните Европејци и Американци барале децата од новото опкружување во индустриската ера да добијат посебна грижа и внимание. Тие правеле кампањи за системи за заштита на децата кои вклучувале прекинување на користење на детскиот труд, правење образованието да биде задолжително и создавање на посебни судови за малолетни престапници.

Норвешка е првата земја која создала модерен систем за заштита на децата во 1896. Првиот правен систем за малолетни престапници, наречен „Суд за деца“ бил основан во Чикаго во 1899. Белгија, Франција и Швајцарија донеле слично законодавство до 1912.

Денес, меѓународната заедница ја препознава потребата нациите да развијат системи на правда за малолетни престапници. Многу документи на Обединетите Нации воспоставуваат принципи и стандарди за системи за малолетничка правда, а претставниците на О.Н., невладини организации и влади од целиот свет го оценуваат напредокот кој се прави во исполнувањето на тие стандарди.

Малолетничка правда – Прашање за аргументирана дискусија со дадени аргументи

Прашање за аргументирана дискусија

Дали во нашата демократија треба малолетните престапници кои се обвинети за тешки и насилни кривични дела да добијат третман како возрасни при водењето на судскиот процес и казнувањето?

ДА - Аргументи за поддржување на прашањето за аргументирана дискусија

1. Тешките кривични дела – дури и кога се направени од страна на малолетници – бараат сериозни казни. Судовите за возрасни нудат посоодветни казни за тешките и насилните кривични дела отколку судовите за малолетници, кои враќаат премногу насилни младинци на улиците.
2. Кога некому му се суди и тој човек е казнет како возрасен, тоа често резултира со подолга затворска казна отколку кога би бил осуден како малолетник. Така се спречува малолетниот престапник да направи дополнителна штета во заедницата. Преку казнување на насилните млади престапници како возрасни, владата ја извршува нејзината обврска да ја заштити заедницата.
3. Цврстиот одговор кон младите престапници ќе ги спречи другите луѓе да учествуваат во криминални активности. Кога младите ќе видат дека некој како нив е испратен во затвор за возрасни за подолго време, тие самите ќе се обесхрабрат да направат кривично дело. Обесхрабрувањето (одвраќањето) е важна функција на кривичните казни.

Малолетничка правда – Прашање за аргументирана дискусија со дадени аргументи

Прашање за аргументирана дискусија

Дали во нашата демократија треба малолетните престапници кои се обвинети за тешки и насилни кривични дела да добијат третман како возрасни при водењето на судскиот процес и казнувањето?

НЕ - Аргументи за спротивставување на прашањето за аргументирана дискусија

1. Судањето на деца како возрасни е контрадикторно на широкораспространетото верување дека на младите им треба водство, заштита и рехабилитација. Истражувањето на адолесценти го поддржува верувањето дека тинејџерите заслужуваат поинаков третман бидејќи ниту биолошки, ниту социјално не се зрели.
2. Затворите за возрасни се погрешно „училиште“ за младите престапници, каде тие ги учат начините на закоравените криминалци кои ги опкружуваат и стануваат поопасни од тоа што претходно биле. Преку формално образование и рехабилитација, младите престапници можат да разберат и да преземат одговорност за тоа што го направиле.
3. Ставањето на малолетници во затвори за возрасни каде тие се казнуваат – а не рехабилитираат – значи дека општеството крева раце од овие млади луѓе. Тие нема да ја добијат можноста да станат продуктивни членови на општеството.